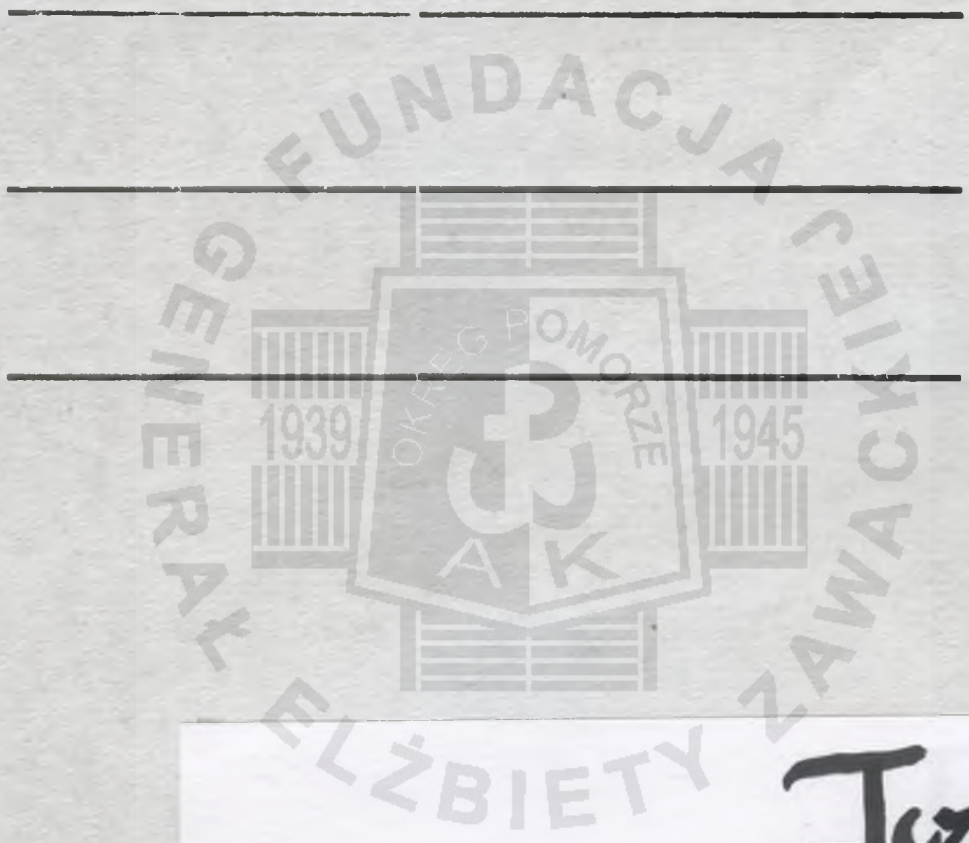

Opr. VI 57
Acz.

87-100 Toruń, ul. Podmurna 93, tel. 0048 56 23 22 186
e-mail: fepak@wp.pl; www.zawackie.pl
NIP 956 10 25 127; REGON 14370502736
KRS 000041692
Nr r-ku 82 1090 1500 0000 0000 5002 0244

kont i +
X1109
2018

poprzedni nr 228
100
2018

++
wzrost. **Tuzew**
AK „Wybrzeże”
Pomorze
Derengowski Gerard
v. Derengowski
ps. „Gerwazy” i. in.
N-228/837 Pom.

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI

Deremgowski Gerard
T. N: 228/887 Pom
Tesev AW.

I/1. Relacja *k. 14 s. 1-13*

I/2. Dokumenty (sensu stricte) dotyczące osoby relatora

k. 3 s. 3-4

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację

k. 2 s. 1-2

III/1 – Materiały dotyczące rodziny relatora *k. 1 s. 1*

III/2 – Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 – Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 – Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 – inne... —

IV. Korespondencja

1) *brojowa z 330* *k. 2 s. 1-2*

2) *z rodziny* *k. 1 s. 1*

V. Nazwiskowe karty informacyjne *k. 33*

VI. Fotografie *dziesiąt ikonografii*

I/1. RELACJA - Deręgowski Gerard:

1. Relacja własna, Tczew, XII 1966,
mszup, s. 1-5. k. 5
2. Relacja o niezwiązanej członku konspiracji
ZWZ - AK Gerardzie Hansie Deręgowskim
ps. „Gerwozy” złożone przez żonę Teodorę Deręgową,
Tczew, 2 II 1989, mszup, s. 6. k. 1
3. Relacja Gerarda Deręgowskiego,
Arch. Mus. Stuttgart, t. Relacje, t. XXIII,
opr. B/gu (kolel. FAPAK), literolog. mpis k. 6 s. 7-11
4. Biogram - relacja autorstwa
Zbigniewa Muchlińskiego z 7.02.1989,
mpis oryg. k. 2 s. 12-13

Moje przeżycie wojenne w II. wojny światowej.

Daręgowski Gerard zam w Tencwie przy ulicy Okrzei Nr. 15 m 5.

maszynista pociągów motorowych przy K.D.P. Laskowice - w organizacji wojskowej - Związek Walki Zbrojnej - zastab główny w Warszawie pseudonim : Schwere Gerhard - Fiedler Gerhard - Gerwany.-

- o - - o - - o - - o -

Urodziłem się dnia 15. marca 1914r. w Berlinie.

W roku 1920. wraz z rodziną wróciłem do Odrodzonej Polski i zamieszkałem w Tencwie.-Ojciec mój pracował w F.M.P. w Tencwie.-Po ukończeniu szkoły powszechnej w 1926r. na podstawie egzaminu wstępnego ukończyłem do szkoły Realnej Gimnazjum Arkomyskowskiej /Gimnazjum Mechaniczne/ którą ukończyłem w 1933r. i otrzymałem świadectwo z oceną z mechaniki.- Z uwagi na trudną sytuację ekonomiczną - gospodarką w Polsce jak i na terenie miasta Tencwa, podjąłem pracę dorywczo jako pracownik sezonowy w F.M.P. w Tencwie w okresie 1934 - 1935.- W roku 1935 zostałem powołany do czynnej służby wojskowej IV. tego Pułku Lotniczego w Toruniu. W czasie pełnienia służby czynnej "działki" Iszej kategorii zdrowia, zostałem wyznaczony jako kandydat na pilota.-Po przejściu wszystkich badań lekarskich z wynikiem dodatnim w roku 1936. zostałem wyznaczony na kurs pilotażu wojskowego, gdzie po rocznym przeszkoleniu w 1937. uzyskałem "tytuł pilota wojskowego" - Następnie przydzielono mnie do Eskadry Linkowej w której latałem do roku 1939r. jako pilot samolotowy.- Z chwilą wybuchu II - giej Wojny Światowej znajdowałem się z maszyną na lotnisku polowym pod Tucholą jako wywiadowca do dyspozycji Sztabu.-W okresie tym wykonałem jedno zadanie bojowe.- Z.iego września 1939r. rano musieliśmy się wycofać na wyposażone nam lotnisko polowe pod Koronowem, lecz i tu nie lądowaliśmy, gdyż były tam już oddziały niemieckie, więc byliśmy zmuszeni wrócić do macierzystego Pułku t.j. Toruń. Lotnisko było już częściowo obombardowane, ja byłem pierwszym zwiastunem przynoszącym wiadomości o Pała Walki, które były bardzo tragiczne. Już od 2-go września nastąpiło cofanie się.- 13. września byliśmy w Kotle otoczonym przez Wojska Hitlerowskie. t.j. Kutno - Lwica. Tu straciłem maszynę.-Dnia 16. września zostałem się do niewoli i przewieziony zostałem do Zgierza, gdzie przebywałem do 3. października 1939r.- W dniu tym zostałem zwolniony z niewoli z uwagi na to, że urodziłem się w Berlinie i władałem dość słabym językiem niemieckim.- Dnia 10. października 1939r. byłem już w Tencwie.

Miasto Tencwa był już w tym czasie tak gęsto udekorowany flagami Hitlerowskimi, że idąc z dworca do domu trudno było przejść -

przejść ułomnikiem. W Torwie znalazłem arcybiskupa i wywołanie lud-
dai i roztrząsanie polaków, po mieście - Burmuje - w manufakturach
SA I 88 - to tacy ludzie o których przed wybuchem wojny, wysłało
się, że są polakami, jednak słowem panuje w mieście strach, brak nau-
fania jeden do drugiego. - Ja zostałem przez "Arbeitsamt" wysłano-
ny do pracy przy zawałonym mostu kolejowym nad Wisłą w Torwie,
jako robotnik. - W maju 1940r. spotkałem kolegę towarzysza broni, pod-
chorążego - pilota - z IV. Pułku lotniczego Stefana Kmiewskiego
obywatela miasta Torwa, przebywającego w Generalnej Guberni, który
mając do mnie zaufanie, wyjawiał mi swoją misję. - Zwerbował mnie do
współpracy t.j. tworzenie siatki wywiadowczej na terenie Pomorza
Prus Wschodnich i B.W.M. Gdańsk. Polecenie to przyjąłem, gdyż byłem
wykwalifikowany a walka jeszcze się nie skończyła. - Od tej chwili
zaczynałem angażować i organizować szereg siatki wywiadowczej. -
Wiadomo, jak było trudno w tych warunkach pracować, bo człowiek był
stałe pod obserwacją. - W mieszkaniu moim w Torwie przy ul. Forstera
Nr. 15. odbywały się spotkania i obrady. - Co miesiąc przyjechał ku-
rier z Warszawy, przywoząc instrukcje, polecenie /rozkazy/ pieniądze
i kartki żywnościowe, które ja rozdzielałem poszczególnym agentom, gdyż
gdyż oni musieli przebieżnie wyjechać w teren do różnych miejscowości.
A kurier z Warszawy zabierał wykonany materiał wywiadowczy w posta-
ci pism syndentycznych i błony filmowej na której były odbite wszystkie
wszystkie meldunki, nawet rysunki i szkice ważnych obiektów kolej-
owych, jakoteż szkice jak basowanie łodzi podwodnych w Torwie - -
Elbląg - Królewice - Gdańsk i t.p. które szły w/w do Sztabu do
Warszawy. - Pod koniec roku 1940. zaangażowałem /zwerbowałem/ do pracy
kondspiracyjnej kolegów - Roberta Rogalskiego i Alfreda Bluma zamie-
szkałych wówczas w Torwie, starych pracowników kolejowych, którzy
prowadzili specjalnie sprawy kolejowe i w tej dziedzinie angażowali
także i agentów na różnych wązkach kolejowych. - Które na stacjach
rozrządowych jak na stacji Zajaczkowo Torwskie prowadziły i wykona-
ły akcje sabotażowe pojedynczych transportów wojskowych i pociągów
wojskowych idących na Wschód. - W roku 1941. sieć wywiadu Związku
Walki Zbrojnej - sięgała już i opanowała - lotnisko Rumia Żegorzę -
Uksywie - Marynarka - Gdynia Port - Gdańsk Stocznia - Elbląg - Pi-
ława Port - Królewice. - Umocnienia - wyżywienie i paliwo niemiec-
kie łódzie podwodne, szkoła marynarki wojennej stacjonująca się na
2 - ch wielkich statkach pomocniczych przy radzie, Królewice Port -
Cranz - Obrona całego nabrzeża od północy - Klajpeda Port - Bydgo-
Bydgoszcz, oraz wielkie zakłady zbrojeniowe Koło Bydgoszki - Łęgno-
wo. - Na początku roku 1941, po zakończeniu budowy mostu kolejowego
nad Wisłą w Torwie pracowałem na Deutsche Reichsbahn. - Najpierw w

Najpierw w bazie samochodowej i potem zostaje przeniesiony do Parowozowni Halbork. - Z uwagi że na terenie Torawa zmieszono nas do przyjęcia III. grupy, zostałem powołany do Komisji Wojskowej i przydzielony do lotników. Nie przyjmuję książeczkę wojskową z powodu braku zdjęć, dostaje 4 tygodniowy termin w którym to mam się zgłosić z zdjęciami i odebrać książeczkę. - Książeczkę Wojskowa nie odbiera i pod koniec grudnia 1941r. uciekam z Torawa do Generalnej Gubernii przez Wrocław i przekraczam granicę w Trzebinii i dostaje się do Krakowa, a następnie do Warszawy. - Zamieszkuje u mojej siostry "Gertrudy" która w Warszawie od wybuchu wojny tam zamieszkiwała na ul. Złotej. - Już po 2 ch. tygodniach pobytu w Warszawie, wyjeżdżam z poleceniami i rozkazami zamaskowane w termosie i w walizce do Bydgoszczy. - Przekraczam granicę w Kutnie, ale nie jako - Derengowski - ale jako "Gerhard Schwarz" i dostaje się do Bydgoszczy, gdzie tymczasem mieszkam kilka dni u mojej kuzynki - Maria Brajerową - zamieszkuje w Bydgoszcz Wschód. - Do Torawa droga mam zamkniętą, gdyż już mnie poszukują Gestapo. - Szukają mnie na linii Toraw - Halbork. Chodźże wiesz, że wypadłem z pociągu. - Matkę moją niechodź Gestapo i dopytują się o mnie. - Kontakt z moimi agentami nie jest zerwany i praca nadal zostaje kontynuowana. - W Bydgoszczy spotkam się najal z kolegą Blumen Alfredem. - Z dziesiąty portów od kierownika tych placówek jak - z kol. Knieciem Cheronimem - z Bydgoszczy wyjeżdżam do Królowa, gdzie spotykam się tam z w/w. agentem pracującym na tym terenie, odbieram materiały i wszystkie inne skonfiskowane dokumenty i wszystko to wszystko do sztabu Głównego do Warszawy. Odbiera ode mnie wszystko kolega Stefan Kaniński. - Tak jedząc do Rzeszy. - Pod koniec roku 1942. umiera mój towarzysz broni Stefan Kaniński z powodu wykończenia nerwowego, bo wiadomo że takie przekroczenie granicy z materiałami konspiracyjnymi obciążające, nie jest sprawą taką łatwą dla ciężko nerwowo, bo otula osłabieć był pod ostrzeżeniem z strony Gestapo. - Po jego śmierci ja objąłem jego stanowisko jako kierownik całej organizacji sztabki wywiadowczej - Pomorzanie - Pruski Wschódnie i Gdańsk. - Moim bezpośrednim przełożonym był jeden kolega inżynier pseudonim "Stefan" od którego otrzymywałem wszelkie instrukcje i rozkazy, które ja mów przekazywałem w ramach odnośnym moim agentem. - Rozpocząwszy o m/c. sierpnia 1943. ja już do Rzeszy nie mogłem już jechać, zostałem wyznaczony jako kurier kolega Kalinowski Feliks. - Uśmając się w drogę do Rzeszy /Teren okupowany/ przez Niemców od Kutna /Pomorzanie i. t. d./ na stacji granicznej Kutno wpadł kol. Kalinowski w ręce Gestapo i został aresztowany i tylko on wie gdzie ja zamieszkuje w Warszawie. - Dnia 21. sierpnia 1943. -

jest u mnie Gestapo. Je zdążyłem się ukryć, ale zamierzają moją siostrę
Po dwóch godzinach udają się do biura organizacji na ulicę Piłsudskiego XI.
nie wiedząc o tym że jest tam Gestapo, które urządza tam zasadzkę na
poszczególne agentów, tam wpadłem w ręce Gestapo. - Skuty w kajdankach,
zawieszili mnie do Gestapo na ul. Aleje Szucha, tam w jednym z po-
koi pokazano mi skutego na podłodze leżącego mego przekonanego inży-
niara. - Tam dowiedziałem się, że nastąpiły aresztowanie w Tessie.
Aresztowano moją matkę i brata młodszątkiego i innych w różnych okre-
sach. - Cały ogień niszczenia spada na moją głowę. - Niemcy robią mnie
głównego winowajcę. - 10. dni dniem i nocą skuty jestem w kajdany prze-
szukany iwany i katowany karzut /Zdrada Stanu/ Dywersja. - Po 10 dni
wywożą mnie z Aleji Szucha na Pawiak. - Na Pawiaku siedzę do lutego -
1944r. - Dnia 9. stycznia zostaje wyprowadzony na rozstrzelanie. - Zbieg
okoliczności i przypadkowe zdarzenie. - W czasie sprawdzenia dokumen-
tów zaistniała niesgodność danych personalnych, cofnięto mnie do celi.

Będąc w roku 1965. w Warszawie odwiedziłem Muzeum dawniejsze-
go Gestapo /Aleji Szucha/ na jednym z Bekanntmachung, które oglądałem
figuruje nazwisko moje, tylko było inne imię i data urodzenia. - W lutym
1944. zostaje z Pawiaka wywieziony do obozu koncentracyjnego Gross -
Rosen. - Dnia 15. sierpnia 1944. zostaje w tymże obozie wtrącony do kar-
nej kompanii "Sanitärkommando". - Tam spotykam się z Hrabią Rostworow-
skim i Książciem Radziwiłłem. - Kol. Rostworowski zostaje w Kamienickim
przez kłopot zamordowany. - Radziwiłł popełnia samobójstwo, skacze w prze-
pad, ale się nie zabija. - W lutym 1945. Artyleria Radziecka abliża mnie
do obozu. - Niemcy rozpoczynają ewakuację obozu, inni więźniowie z obozu
inni więźniowie z obozu ratują mnie wyciągają z karnej kompanii, prze-
bierają mnie w normalne więziennicze ubranie obozowe i wywożą mnie na
transport z innymi kolegami. - Po pięciu dniach podróży w otwartych
wagonach /kimi w pełni/ dostaje się do obozu koncentracyjnego "Dora"
W marcu wysyłają nas w dalszy transport na północ do obozu "Bergen -
Belsen" tam już całkiem wycieńczony zostaje zwolniony z obozu przez
Armię Sprzymierzoną. - Dnia 15. kwietnia 1945. - Do Polski wróciłem w
1946r. - Zasadniczą działalność organizacji były następujące: Obsadze-
nie nasadnionych tras kolejowych oraz węzłów kolejowych, do których na-
leżało a/ oszczędności ruchu transportów wojskowych idących na
Wschód. - b/ Dostarczenie rysunków wiaduktów kolejowych i mostów dro-
gowych, oraz przez Wisłę. - c/ Dostarczenie planów i informacji węzłów
stacji kolejowych, oraz różnych urządzeń kolejowych. - Zajątkowo Tost.
Chojnice, Odynia, Eskymilianowo, Halbork, Królewice i innych. - d/ Zapew-
nianie stacjonowanie Marynarki Wojennej, oraz liczebność i, rodziej pozia-
danej broni, sytuację zaopatrzeniową oraz atmosferę panującą w marynar

- e/ zdobycie danych personalnych Kierownictwa Dyrekcji Kolejowej w Gdańsku. f/ zdobycie danych o ilości i rodzaju budowanych żelazni osobowych z Szczecińska Gdynia - Gdańsk - Elbląg - Kryniewice. g/ Uzbrojenie nabrzeża Bałtyku - Hel - Gdańsk. Zdobycie informacji o artylerii lądowej morskiej przeciwlotniczej.-

T O Z E W, w Grudniu 1966r.

/ Gerard Deręgowski /

6
Relacja

o nieżyjącym członku konspiracji ZWZ-AK
Gerardzie „Hansie Deręgowskim ps. „Gerwazy”
złożona przez Zonę Teodorę Deręgowską zam.
83-IIIO Tczew,

Deręgowski Gerard, Hans ps. „Gerwazy”, „Schwarc Gerhard”,
„Fiedler Gerhard”, urodził się dnia 13 marca 1914r w Berlinie z
ojca Stanisława, kolejarza i matki Małgorzaty z domu Chiła. Ojciec
był aktywistą Towarzystwa Ludowego. W 1920r rodzina Deręgowskich
wraca do odrodzonej Polski i osiedla się w Tczewie. Tu w 1933r
kończy Rzemieślniczą Szkołę Przemysłową i uzyskuje zawód
elektromechanika. Do 1935r pracuje dorywczo na PKP. W 1935r został
powołany do odbycia czynnej służby wojskowej. Tu kończy kurs pilo-
tażu wojskowego i po rocznym przeszkoleniu w 1937r zostaje
pilotem wojskowym w służbie zawodowej. W 1939r walczy jako pluto-
nowy-pilot na froncie. Dnia 13 września dostaje się do niewoli
niemieckiej, skąd zostaje zwolniony 10 października 1939r wraca
do Tczewa. Wkrótce Deręgowski kontynuuje walkę w konspiracji w
ZWZ-AK. Przeżycia wojenne zawierają wspomnienia Gerarda Deręgowskiego
które są załącznikiem do niniejszej relacji. W konspiracji działało
wielu członków rodziny Deręgowskich. Matka Małgorzata odbierała
od syna meldunki i przekazywała dalej m.i. do Alfreda Bluma.
Siostra wywieziona została do Oświęcimia zaś brat do obozu w
Inowrocławiu, gdzie zginął w nieznanym okolicznościach.

W 1946r Deręgowski wraca do domu w Tczewie i rozpoczyna
pracę zawodową kolejno w Zarządzie Okręgowym Budowy Mostów
Drogowych/do 1948r/, „Samopomocy Chłopskiej”, /1948-1955/ oraz do
1974r tj. do przejścia na emeryturę na PKP na stanowisku maszynisty
kolejowego. Umarł w grudniu 1988r.

Odznaczony: Krzyżem Partyzanckim/68r/, Medalem Zwycięstwa i Wolności
/76r/ oraz Krzyżem Oświęcimskim/87r/.

Zona Teodora przekazuje do archiwum:

1/3 fotografie w tym jedną w kuchni w czasie spożywania posiłku/z
Agnieszka Rogońska, kurierką AK w Bydgoszczy, w jej mieszkaniu,
gdzie mieścił się punkt kontaktowy. Agnieszka Rogońska została
aresztowana i zginęła w obozie koncentracyjnym.

2/świadczenie pobytu z 1921r.

3/Statut Towarzystwa Ludowego z 1926r ojca Deręgowskiego

4/zaświadczenia/2szt/ z 1946r.

Tczew, dnia 2 lutego 1989r.

Relacje opracował

[Signature]

Relacja Gerarda Derengowskiego.

Gerard Derengowski urodził się 13 marca 1914 roku w Berlinie. Mieszka przez cały czas w Tczewie przy ulicy Okrzei. W Tczewie skończył szkołę rzemieślniczo-przemysłową /1933 r./, przedtem zaś w 1929 - szkołę powszechną. Do roku 1935 pracował na kolei w Tczewie. Rok pozostawał bez pracy, a następnie znalazł się w wojsku. Przydział otrzymał do 4 pułku lotniczego w Toruniu i w 1938 r. postanowił pozostać w służbie czynnej. Latał na "Karasiach". Podczas kampanii wrześniowej został ewakuowany do Torunia. Pod Kutnem dostał się do niewoli i przewieziono go do Zgierza, skąd został zwolniony. W październiku 1939 r. przybył do Tczewa i podjął pracę w charakterze rzemieślnika.

Wiosną 1940 r. zwrócił się do niego Stefan Kamiński - dawny kolega z gimnazjum. Był on w wojsku podchorążym. Zmarł na białaczkę podczas wojny. S.Kamiński też latał na samolotach. G.Derengowskiemu mówił o konspiracji i wywiadzie. Przyjechał z Warszawy. G.Derengowski wyraził zgodę na przystąpienie do konspiracji. W 1940 r. składał przysięgę. Obecny był S.Kamiński i jakiś starszy mężczyzna z Chojnic. Otrzymał pseudonim "Gerwazy" i kryptonim "A-?". Do Tczewa przyjeżdżał S.Kamiński. G.Derengowski widywał się też z niejakim "Karlolem" w Warszawie.

Przez rodziców swojej dziewczyny poznał Blumów. Jeden z

nich Alfred przyjął II grupę Niemieckiej Listy Narodowościowej. G.Derengowski zwerbował Bluma do pracy podziemnej a on resztę swoich braci. G.Derengowski miał swoich agentów w Gdyni. Jeździł do Gdyni i Królewca. Do Gdańska nie przyjeżdżał. Z Królewcem wszedł w kontakt w następujący sposób. Znał niejakiego Słomkowskiego¹ jeszcze przed wojną mieszkającego w Tczewie, który był właścicielem drogerii. Miał on dwie córki. Przyjął II grupę DVL i przeniósł się do Królewca. G.Derengowski jeździł tam do tych dziewczyn. One wiedziały o organizacji. Wraz z Kamińskim nocowali w ich domu. Stamtąd jeździli do Piławy, Kranzu w towarzystwie kobiet. Do pomocy zwerbowano jeszcze dwóch Polaków z Tczewa pracujących w warsztatach samochodowych. Ludzie ci składali mel-dunki częściowo na piśmie, które były filmowane. Zdjęcia wykonywał Maksymilian Rossa /mieszka w Australii/ posiadający aparat fotograficzny. Należy zaznaczyć, że S.Kamiński jeździł jedynie do Królewca, a do Piławy i Kranzu G.Derengowski jeździł z dziewczynami Słomińskimi. Tam nikogo nie znali; jeździli w celu obserwacji łodzi podwodnych, ich wyposażenia, akumulatorów, statków szkolnych itp. Obserwacja była na "wyczucie". W Królewcu był kilka razy. Jeździł tam zarówno z Tczewa, jak i z Warszawy /musiał uciekać z Tczewa w początkach 1942 r./. Z Warszawy jeździł na "lewych" papierach, jako Gerard Szwarz i Gerard Fiedler. Raz z Warszawy jechał do Kłajpedy.

Podczas pobytu w Tczewie miał zadanie werbować ludzi do konspiracji. Miał tam kontakt z Blumami, z kolei A.Blum pozostawał w łączności z M.Rossa.

G.Derengowski współpracował w Bydgoszczy z podoficerem 4 pułku lotniczego Stefanem Wawrzyńczakiem - jemu dał Derengowski polecenie zorganizowania wywiadu wojskowo-gospodarczego. Z Bydgoszczą miał kontakt od 1942 r. Jeździł tam tylko z Warszawy.

A.Blum dostarczał informacji z kolei w Tczewie, Gdańsku, Chojnicach. Paweł Pomierski i W.Andrzejewski pracowali w Gdy-
ni i dostarczali wiadomości M.Rossie. W Arbeitdienst pracował Kmiecik. Jeździł on do Królewca. Był też w Rydze. Z nim G.Derengowski miał kontakt jeszcze podczas pobytu w Tczewie. Nazwę "Wybrzeże" tej grupie wywiadowczej nadali Niemcy w śledztwie. Polskie dowództwa mówiło "Pomorze".

W lutym 1942 r. G.Derengowski zagrożony poborem do wojska ucieka do Warszawy. Zatrzymał się u swojej siostry przy ulicy Złotej 39. Tam odnalazł go S.Kamiński i skontaktował z "Karolem". G.Derengowski granicę Generalnego Gubernatorstwa przekroczył na papierach S.Kamińskiego - był do niego podobny. Pojechał do Wrocławia i przez Kraków przybył do Warszawy. G.Derengowski nie znał adresu S.Kamińskiego, który bywał u jego siostry. Przychodził tam także "Karol" - "inżynier Karol". "Inżynier Karol" dał mu adres na Piękną 36 /?/, gdzie mieściło się przedsiębiorstwo parowozowe. Tam pracował "Karol", ale to było przedsiębiorstwo fikcyjne. Adres otrzymał w sierpniu 1943 r. Kiedy zagrożony aresztowaniem uciekł z ulicy Złotej, zadzwonił do "Karola" na ulicę Piusa pytając, czy jest "inżynier". Otrzymał odpowiedź twierdzącą. Gdy przyszedł drzwi otworzył sekretarz. G.Derengowski nosił zawsze przy sobie truciznę, ale tego dnia zmienił marynarkę. Został

aresztowany. Zawieziono go na Szucha, gdzie leżał ze skutymi nogami pobity Karol. Po śledztwie G.Derengowski został osadzony w Mauthausen.

G.Derengowski od "Karola" odbierał kartki żywnościowe, pieniądze. Przywoził to też do Tczewa S.Kamiński. ✓

Do Bydgoszczy G.Derengowski jeździł raz w miesiącu, gdzie spotykał się z Wawrzyńczakiem i Andrzejewskimi. Zatrzymywał się u Marii Breyer - swojej kuzynki przy ulicy Przemysława /Bydgoszcz-Wschód/. Z Tczewa meldunki przywoziła do Bydgoszczy matka Małgorzata Derengowska i Rossa. Raz do Warszawy przyjechał A.Blum i przywiózł mu informacje, ale był to przyjazd prywatny. Schemat pracy był następujący: meldunki docierały do Bydgoszczy z Gdyni i Tczewa, a stamtąd, czyli z Bydgoszczy odbierał je G.Derengowski. ✓ ✓

Zarówno "Karol" jak i S.Kamiński dawali mu instrukcje wywiadowcze, a on je przekazywał M.Rossie. Posługiwali się termosem, walizkami z podwójnym dnem itp.

W grupie tej działał także Leon Wełmiński - zmarł w Tczewie po wojnie. W grupie wywiadowczej działali: Jan Derengowski /brat Gerarda/ z Tczewa /kurier/, Agnieszka Rogañska - kurierka przewoziła meldunki z Tczewa, agent z Bydgoszczy /"R-14"/, Tekla Żabłońska- siostra matki Derengowskich. Według źródeł niemieckich była kurierką z Tczewa. ✓ ✓ ✓

G.Derengowski twierdzi natomiast, iż nie działała w organizacji. W grupie byli też: Cecylia Rogañska /matka Agnieszka/ z Tczewa, Jan Rogañski z Bydgoszczy /"R-16"/. Współpracując z Blumem G.Derengowski kierował linią "A" /"A-1", "A-11"/. Podlegał mu Feliks Kalinowski, z którym się G.Derengowski ✓

widował się w Warszawie. Pochodził z Tczewa. F.Kalinowskiego polecił "Karol". Był kurierem. Tą samą funkcję pełnił Stefan Wawrzyńczak z linii "R" /"R-19" lub "R-13"/. Siostra G.Derengowskiego - Małgorzata pochodziła z Tczewa. Rodzinę Andrzejewskich reprezentowali: matka, Tadeusz kurier do Bydgoszczy, Edmund /to samo/ i Bernard - też kurier do Bydgoszczy. Rolę kurierów do tego miasta pełniła też rodzina Breyerów: Stefan i Jan. Linia kolejową kierował A.Blum. W jego pionie byli: Teofil Iwański /agent z Tczewa/, Marian Pawlaczek /agent/, Marian Kowalski /agent/, Artur Blum /agent/, Robert Rogalski /agent/. Siecią morską kierował M.Rossa z Tczewa /"A-13" lub A-2 /?//. Grupę gdyńską stanowili: P.Pomierski /agent/, Andrzejewski /agent/ i Leon Wełmiński z Tczewa. Grupę gdańską zaś: Paweł Maczkowski /"A-21"/, Tadeusz Duszyński z Tczewa /"A-22"/, Feliks Maresz /?/ z Gdańska /agent "A-23"/, Zygmunt Świeczkowski z Gdańska /"A-22", "Johnny"/, Roman Krzyżowski /agent z Gdańska/. W skład grupy z Tczewa wchodził: Alfons Szramke z Tczewa /"A-19" lub "A-13"/, Maksymilian Laufer /"A-14"/, Henryk Nadolski /"A-?"/. Do grupy elbląskiej należeli: Straszczyk /"A-31"/, Paul Niedinkt /"A-32"/, Max Laszewski, Nikodem Zabiński. W Rydze działał także H.Kubiak.

Po aresztowaniu Niemcy zrobili w Inowrocławiu zdjęcia całej grupy, z tym, że G.Derengowski tam nie figuruje.

Po aresztowaniu gen. Grota słyszał o nagonce na organizację. Otrzymał wiadomość, że ma się strzec. Słyszał, że po aresztowaniu "Karola" wywieźli do Berlina.

Na pogrzebie S.Kamińskiego "Karol" przedstawił go lu-

11

dziom mówiąc, że on przejmuje funkcję dowódcy. Będzie kompetentny /G.Derengowski/ na Prusy i Pomorze. To było na Powązkach. W spotkaniu uczestniczyło kilka osób.

G.Derengowski meldunki przekazywał "Karolowi". Z M.Rossą miał kontakt tylko w Bydgoszczy. Siedząc na Pawiaku przez ścianę porozumiewał się z Anglikiem, który mówił, że wiedział o Pomorzu i wywiadzie oraz ich grupie. To był porucznik wojsk angielskich.

Deręgowski Gerard, Hans
 ps. "Szwarc Gerhard", "Fiedler Gerhard", "Gerważy".
 /1914-1988/, żołnierz AK.
 plutonowy-pilot po odbyciu służby czynnej i zawodowej
 chorąży w konspiracji ZWZ AK

Urodził się 13 marca 1914r w Berlinie.
 Do odrodzonej Polski wraca z rodzicami w 1920r. Ojciec
 Stanisław, kolejarz był aktywistą Towarzystwa Ludowego.
 Matka Małgorzata z domu Chiła prowadziła gospodarstwo
 domowe. Gerard w 1933r kończy Rzemieślniczą Szkołę Przemysłową
 i rozpoczyna pracę jako kolejarz. W czasie od 1935r
 do 1939r odbywa czynną i zawodową służbę wojskową w lotnictwie.
 Jako pilot wojskowy walczy z Niemcami. Dnia 13.IX.
 dostaje się do niewoli niemieckiej. Po zwolnieniu wraca do
 domu do Tczewa.

W konspiracji ZWZ-AK od 1940r. Działa w
 eksterytorialnym wywiadzie Komendy Głównej ZWZ-AK. Tworzy
 siatkę wywiadowczą na terenie Pomorza, Prus Wschodnich i
 byłego W.M. Gdańska. Zostaje potem kierownikiem tej siatki.
 Mieszkanie Gerarda w Tczewie przy ul. Forstera 15 jest
 miejscem odpraw, spotkań wywiadowców oraz przyjmowania a
 następnie ekspediowania materiałów wywiadowczych do W-wy.
 W grudniu 1941r w obawie przed wcieleniem do armii niemieckiej
 Deręgowski ucieka do Warszawy. Następnie odbywa kurierskie
 podróże do Bydgoszczy, Królewca i innych miejscowości
 Rzeszy Niemieckiej. W konspiracji działa również matka,
 siostra i brat Deręgowskiego. W sierpniu 1943 r Deręgowski
 wpada w ręce gestapo. Więziony jest w Warszawie w Alejach
 Szucha i Pawiaku. Jest torturowany a następnie skazany na
 rozstrzelanie. Na skutek rozbieżności w dokumentach w
 sierpniu 1944r zostaje wywieziony do obozu koncentracyjnego
 Gross-Rosen. Potem więziony jest jeszcze w obozie Dora i
 Bergen-Belsen. Po wyzwoleniu w 1946r wraca do Tczewa, gdzie
 pracuje w P-stwie Budowy Mostów Drogowych, "Samopomocy
 Chłopskiej", i PKP jako maszynista kolejowy. W 1974r prze-
 chodzi na emeryturę. Umiera w 1988r.

Odznaczenia: Krzyż Partyzancki, Medal Zwycięstwa i Wolności
oraz Krzyż Oświęcimski.

Zróżka:

- 1/"Żołnierze Żelaznych Szlaków", Wydawnictwo MON, Warszawa
1988r. G. Deręgowski. Wywiad na Pomorzu.
- 2/Relacja Żony Teodory Deręgowskiej. Archiwum E.Z. Toruń.
- 3/Konrad Ciechanowski. "Ruch Oporu na Pomorzu Gdańskim"
1939-1945r Wydawnictwo MON. 1972r.

*opr. dnia 7.02.1989.
Zbigniew Kucyński*

kserokopie oryginały:

a

1/2. Dokumenty Deręgowskiego
Gerarda

1. Świadcstwo pobytu wystawione
na nazwisko "Deręgowski Gerhard",
z 9 lutego 1932, kserokop. oryg. k. 1 s. 1
2. "Zaświadczenie stałe" - dokument staro-
stwa Powiatowego w Teserze nr 30888 z
7.07.1946 - wernosci narod. polskiemu,
kserokop. oryg. k. 1 s. 2
3. Zaświadczenie nr 31199 Państwo.
Urzedu Repatriacyjnego z 8.07.1946,
kserokop. do oryg. k. 1 s. 3-4

Świadcetwo pobytu.

Niniejszem poświadczam się, że p.

Herzogowski Gerhard
s. *urodz. 1914*

w

Reinholdstr. Berlin ten sam.
powiat

mieszkał w Tczewie w następującym czasie:

21. 5. 1920. z Berlina
powiat *ten sam.*

nr 15. r. do *dziś, obecnie przy ulicy Forstera*

r. z

r. do

*Herzogowski Hermann, ojciec wymienionego,
urodz. 1867 w Berl. Pensylanie pow. starogardzki;
małż. *Margareta* z d. *Chyba*, w *Roggenlaef* pow.
gniewski, obecnie zamieszkała ten adres przebywa
od 21. maja 1920.*

TCZEW, dnia

9. lutego 1921

Miajski Urząd Bezpieczeństwa
i Porządku Publicznego

Władysław Jankowski
bezmistrz

Na

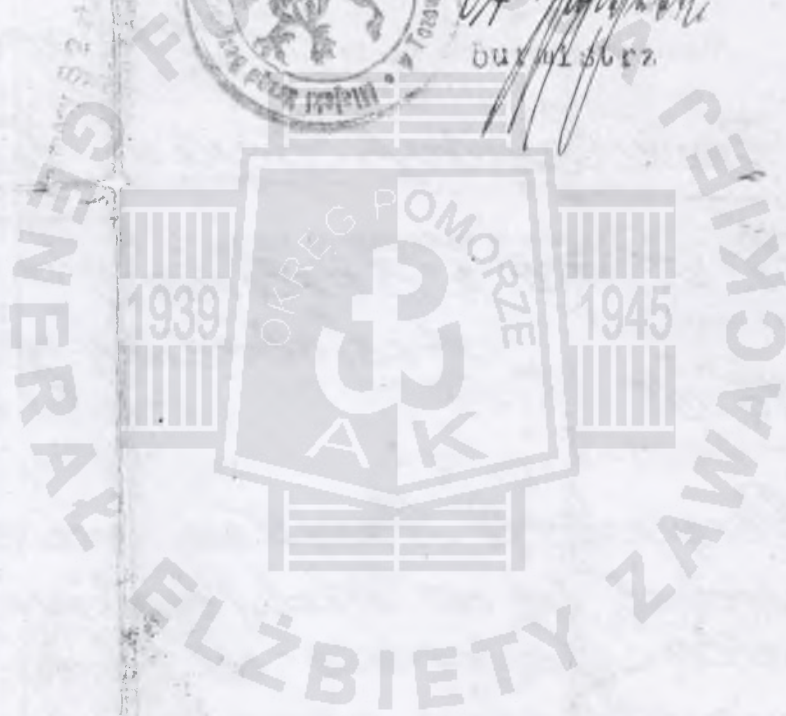
Drugostronnie podany majątku nie posiada i
jest bez pracy.

Tezew. dnia 0 czerwca 1982r.

Miejski Urząd Bezpieczeństwa
Porządku Publicznego

[Handwritten signature]
burmistrz

1. Świadcstwo pobytu wystawione
na nazwisko "Deregowski Gerhard".
z 9 lutego 1933²., omył. k. 1 s. 1

Świadcstwo pobytu.

Niniejszem poświadczam się, że p.

Herzogowski Gerhard
urodzon *13. marca 1914.*

w *Reinickendorf Berlin ten sam.*
powiat

mieszkał w Tczewie w następującym czasie:

21. 5. 1920. z Berlenu
powiat *ten sam.*

No 15. r. do *his, obecnie przy ulicy Forstera,*

r. z

r. do

Herzogowski Heccesta, ojciec wymienionego;
urodzon 18. 07. 1861. w Berlinie pow. Starogardzki;
matka Margareta rd. Chyła, w Rogoźnicy pow.
gniewski; obaj zamieszkiwają ten adres przebywaj
od 21. maja 1920.

TCZEW, dnia

9. lutego

193

Miejski Urząd Bezpieczeństwa
i Porządku Publicznego

Wydziel. *Wojewódzki*
beerni...

drugastronnie podany majątku nie posiada i
jest bez pracy.

Tczew, dnia 6 czerwca 1952r.
miejski urząd bezpieczeństwa
i porządku publicznego

[Signature]
burmistrz

Starosta Powiatowy
w Tczewie

Nr. rej. 30888

Tczew, dnia 7. 7. 1946 r.

Zaświadczenie stałe

Na podstawie art. 2. ust. 3. ustawy z dnia 6. maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów (Dz. U. R. P. 17, poz. 96) w brzmieniu nadanym dekretem z dnia 24 sierpnia 1945 r.

(Dz. U. R. P. 34, poz. 203) zaświadcza się, że obywatel (ka) *Gerhard Derugowski*
(imie i nazwisko)

syn|córka *Stawisława i Małgorzaty z d. Chyła*
(imiona rodziców i panięskie nazwisko matki)

urodzony(a) dnia *13. 3. 1914* w *Berlinie. (Kimmey)*
(miejsce urodzenia)

złożył (a) deklarację wierności Narodowi Polskiemu i Demokratycznemu Państwu Polskiemu i jest obywatelem (ką) Państwa Polskiego narodowości polskiej.

Zaświadczenie niniejsze nie służy jako dowód osobisty,

Starosta Powiatowy
[Signature]

2. „Zaspiadzenie stacje” - dokument
Starostwa Powiatowego w. Tisseie
nr 30 888 z 7.07. 1946 - wiadomosc
narodowi polskiemu - onyp.

K. 15.2

Starosta Powiatowy
w Tczewie

Nr. rej. 30888

Archiwum
Tczew
Starostwo Powiatowe

Tczew, dnia 7. 7. 1945 r.

Zaświadczenie stałe

Na podstawie art. 2. ust. 3. ustawy z dnia 6. maja 1945 r. o wyłączeniu ze społeczeństwa polskiego wrogich elementów (Dz. U. R. P. 17, poz. 96) w brzmieniu nadanym dekretem z dnia 24 sierpnia 1945 r.

(Dz. U. R. P. 34, poz. 203) zaświadcza się, że obywatel (ka) *Gerhard Derugowski*
(imie i nazwisko)

syn córka *Stanisława i Małgorzaty z d. Chyła*
(imiona rodziców i panięskie nazwisko matki)

urodzony(a) dnia *13. 3. 1914* w *Berlinie (Künze)*
(miejsce urodzenia)

złożył (a) deklarację wierności Narodowi Polskiemu i Demokratycznemu Państwu Polskiemu i jest obywatelem (ką) Państwa Polskiego narodowości polskiej.

Zaświadczenie niniejsze nie służy jako dowód osobisty.

Starosta Powiatowy
[Signature]

3a

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Ministerstwo Administracji
Państwowy Urząd Repatriacyjny

Wzór Nr. 3

[(dla mężczyzn w wieku od lat
16 do 50)]

Punkt Przyjęcia

w Legnicy

Zaświadczenie Nr. 31199

1 Stanisław

Zaświadcza się niniejszym, że ob. Derengowski Jeruhard

(nazwisko, imię, imię ojca)

13. III 1941 w Berlin w Niemczech

(rok i miejsce urodzenia)

przybył do Polski z terytorium Niemiec ok. Brytyni

i dnia 23. czerwca 1945 r. zarejestrował się na Punkcie

Przyjęcia w Legnicy

Obecnie udaje się do Torew w Pomoraniu

(dokładny adres)

Na podstawie zarządzenia Rady Ministrów z dnia.....

ob. Derengowski Jeruhard pierwszeństwo i prawo
jednorazowego bezpłatnego przejazdu wszelkimi środkami lokomocji do.....

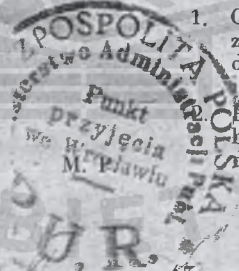
Torew w Pomoraniu

Władze Państwowe i Samorządowe są proszone o udzielenie jaknajdalej
jącej pomocy okazicielowi niniejszego.

U W A G A:

- Okaziciel niniejszego zaświadczenia obowiązany jest zameldować się Milicji Obywatelskiej w terminie do 14 dni od daty wystawienia zaświadczenia do 3 dni po przybyciu na miejsce zamieszkania. Po upływie terminu ważności, zaświadczenie winno być wymienione w miejscu stałego pobytu — na dowód tożsamości.

Miejsce
na fotografię

Kierownik Punktu Przyjęcia

Wydano d. 2. VII 1945 r.

w Legnicy
[Signature]

Ważne do dnia 8. lipca 1945

Indywidualny przejazd wykorzystany

Przejazd wydany
Legnica dn. 23.10.1946 r.

Legnica, dn. 25.11.1946 r.

P. U. R.

Poln. Osobny ...

Zaaw. ...

wydano dnia

21 VII 46

P. U. R. Poznań

Przejazd wykorzystany

do

data

Przejazd wydany w Poznaniu

Dnia

2. VIII. 46

31961

2. VIII. 46

Zameldowano w Kamionce
K. O. w. Geseva.

dnia 3. VII - 46 r.

Kamionka ...

Zapłacono gotówką

Poznań

Poznań

1939

1945

OKRĘG POMORSKI
SPOŁECZNOŚCI ZAMIAJ
St. Lignica
23. 8. 1946

3. Zasiadanie nr 31199 Państwo-
wego Urzędu Repatmianynego z
8.07.1946, omys.

k. 153-4

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Ministerstwo Administracji
Państwowy Urząd Repatriacyjny

Wzór Nr. 3

(dla mężczyzn w wieku od lat
16 do 50)

Punkt Przyjęcia

Legnica

Zaświadczenie Nr. 31199

Zaświadcza się niniejszym, że ob.

Deregowski Jeruhant

(nazwisko, imię, imię ojca)

13. III 1914 r.

(rok i miesiąc urodzenia)

Berlin w Niemczech

przybył do Polski z terytorium

Niemiec ok. Brytyj.

i dnia „23.”

prerwy

1945 r. zarejestrował się na Punkcie

Przyjęcia w

Legnica

Obecnie udaje się do

Torew w Pomorskie

(całkowity adres)

Na podstawie zarządzenia Rady Ministrów z dnia

ob.

Deregowski Jeruhant

pierwszeństwo i prawo

jednorazowego bezpłatnego przejazdu wszelkimi środkami lokomocji do

Torew w Pomorskie

Władze Państwowe i Samorządowe są proszone o udzielenie jaknajdalej
idącej pomocy okazielowi niniejszego.

U W A G A:

1. Okaziciel niniejszego zaświadczenia obowiązany jest zameldować się Milicji Obywatelskiej w terminie do 14 dni od daty wystawienia zaświadczenia i do 3 dni po przybyciu na miejsce zamieszkania. Po upływie terminu ważności, zaświadczenie winno być wymienione w miejscu stałego pobytu — na dowód tożsamości.

Miejsce
na fotografię

Kierownik Punktu Przyjęcia

Wydano d.

23. III

45 r.

w

Legnica

Ważne do dnia

8. lipca 46 r.

Jednorazowy przejazd wykorzystany
Legnica, dnia 23.11.1946

Przeważni wydany
Legnica, dnia 23.11.1946

P. U. R.
Pow. Oddział
Religijny
Zaswiadczenie
wydane dnia 21.11.46

P. U. R. Poznań
Przejazd wykorzystany

P. U. R.
Powiat Legnicki
Data 2. VIII. 46

*Fameldorano u
K. O. u. Gesera.*

dnia 3. VII - 46 r.

Konstancja Mielni

Zapłacono gotówką

II. Materiały uzupełniające relacje - Deręgowski Gerard:

1. Biogram, Deręgowski Gerard, [w:] Stow. biograficzny konspiracji pomorskiej 1939-1945, Tomii 200°, w. 5, s. 43-45, mikroop.

lc. 2 s. 1-2

Derengowski Gerard przybr. nazw. Fiedler Gerhard, Szwarz Gerhard, ps. „A-1”, „Gerwazy” (1914–1988), kierownik sieci „A” wywiadu ofensywnego dalekiego zasięgu grupy „Wybrzeże” KG ZWZ–AK w Tczewie.

Urodzony 15 III 1914 r. w Berlinie; syn Stanisława i Małgorzaty z d. Chyły. W 1920 r. rodzina osiedliła się w Tczewie. Ojciec był pracownikiem węzła kolejowego w Tczewie i działaczem Towarzystwa Ludowego. Po ukończeniu szkoły powszechnej podjął naukę w Szkole Rzemieślniczej Przemysłowej, którą ukończył w 1933 r. ze świadectwem elektromechanika. Do czasu powołania do służby wojskowej pracownik sezonowy w PKP w Tczewie. W latach 1935–1939 w 4 Pułku Lotniczym w Toruniu, początkowo w służbie czynnej, a od 1937 r. (po rocznym kursie) pilot z licencją w eskadrze liniowej pułku.

Słow. biogram Kom. sp. pomorskiej 1939-1945, Toruń 2001, 205

Dn. 31 VIII 1939 r. został przydzielony do zwiadu lotniczego grupy operacyjnej „Czersk”. Z lotniska pod Tucholą 1 IX prowadził rozpoznanie na linii polskiej obrony, a następnie dn. 2 IX wrócił do Torunia. Nie mógł bowiem, zgodnie z rozkazem, przenieść się na lotnisko zapasowe pod Koronowem, które zostało już zajęte przez Niemców. Podczas walk w rejonie Kutno–Łowicz w dn. 13–16 IX dostał się do niewoli. Przetransportowany do Zgierza 3 X został zwolniony (jako urodzony w Berlinie). Wrócił do Tczewa 10 X 1939 r. Przez niemiecki urząd pracy skierowany do odgruzowywania, a potem budowy mostu kolejowego przez Wisłę w Tczewie, a po zakończeniu jego budowy od stycznia do grudnia 1941 r. pracował w bazie samochodowej, potem w parowozowni w Malborku. W maju 1940 r. nawiązał z nim kontakt podchor. Stefan Kamiński (ps. „Zygmunt”), wysłannik Mieczysława Dukalskiego p.o. kmdt. Okr. Pom. ZJ z zadaniem utworzenia sieci wywiadu na Pomorzu, Prusach Wschodnich, b. WM Gdańsku. S. Kamiński znał Derengowskiego z pułku lotniczego w Toruniu i za jego pośrednictwem nawiązał kontakt z przyszłymi kierownikami grup sieci „A” Maksymilianem Rossą (właścicielem laboratorium fotograficznego w Tczewie) i Alfredem Blumem (kolejarzem na stacji Tczew–Zajęczkowo). „Gerwazy”, organizując sieć wywiadu, wprowadził do konspiracji m.in. kolejarza Roberta Rogańskiego, Agnieszkę Rogańską (narzeczoną, żołnierza AK, aresztowana, zginęła w obozie koncentracyjnym), Pawła Pomierskiego z Tczewa (pracownika stoczni gdyńskiej), Artura Bluma (pracownika rusznikarni lotniska Rumia–Zagórze) i kolejarza Trybę (im. n.) ze stacji Piaśnica. W Królewcu współpracował z kolejarzami Franciszkiem Kleszczewskim i Stanisławem Czają. Kontaktował się z nim też Tadeusz Pudełko ps. „Grom”, „Złot” z ekspozytury „Mare” Związku Jaszczurczego w Brodnicy, odbierający w Gdyni–Orłowie informacje o wyposażeniu, numerach i terminach wodowań łodzi podwodnych w Gdyni i Gdańsku. Punktem kontaktów i odpraw sieci, rozbudowanej w 1941 r. po Kłajpedę, było mieszkanie przy ul. Forstera 15. Materiały wywiadowcze, m.in. negatywy meldunków, rysunków, szkiców ważnych obiektów kolejowych, baz łodzi podwodnych w Piławie, Elblągu, Gdańsku, Królewcu raz w miesiącu zawoził do Warszawy. Zmuszony do podpisania nln został wcielony do armii niemieckiej. Pod koniec grudnia 1941 r. przez Wrocław, Trzebinę, Kraków uciekł do Warszawy i zamieszkał u siostry Gertrudy Derengowskiej ps. „Gertruda” przy ul. Złotej 39. Po dwóch tygodniach wrócił do konspiracji, jako Gerard Szwarz. W punkcie kontaktowym u Marii Breyerowej w Bydgoszczy otrzymywał meldunki od Alfreda Bluma. Wtedy nawiązał współpracę z rodziną Andrzejewskich mieszkającą przy ul. Szubińskiej 45. Do jego współpracowników należeli też Stefan Wawrzyńczak (pracownik Zakładów Zbrojeniowych w Łęgnowie) i Bolesław Grabiec. Od końca 1942 r. do aresztowania w sierpniu 1943 r. pełnił obowiązki kierownika sieci „A” grupy „Wybrzeże”. Jego bezpośrednim przełożonym był inż. „Stefan” Karol Trojanowski, Szef Referatu Zachodniego wywiadu KG ZWZ–AK. W sierpniu 1943 r. na stacji w Kutnie został aresztowany Feliks Kalinowski ps. „Feliks”, kurier na linii Warszawa–Bydgoszcz, który przejął obowiązki „Gerwa-

2

zego". Wśród przewożonych dokumentów był prawdopodobnie adres S. Wawrzyńczaka. W wyniku wsypy gestapo aresztowało: S. Wawrzyńczaka (17 VIII 1943 r.), następnego dnia w Tczewie Małgorzatę Derengowską i Jana Derengowskiego, Alfreda Bluma, Maksymiliana Roszę, Pawła Pomierskiego. Dn. 21 VIII 1943 r. aresztowano w Warszawie „Gertrudę”. Derengowski zdołał się ukryć, ale wpadł w kocioł przy ul. Piusa XI. Po dziesięciu dniach ciężkich i intensywnych przesłuchań przy Al. Szucha (zarzut – zdrada stanu i dywersja) został przewieziony na Pawiak, skąd 9 I 1944 r. wyprowadzono go na rozstrzelanie. Uniknął śmierci z powodu niezgodności danych. W lutym wywieziony do obozu koncentracyjnego Gross-Rosen i od 15 VIII umieszczony w karnej kompanii. Uratowany przez współwięźniów przeżył ewakuację najpierw do obozu koncentracyjnego „Dora”, potem Bergen-Belsen. Doczekał wyzwolenia obozu 15 IV 1945 r. Do Polski wrócił w 1946 r.

Mieszkał w Tczewie i pracował zawodowo w Zarządzie Okręgowym Budowy Mostów Drogowych „Samopomocy Chłopskiej”. Od 1955 r. do chwili przejścia na emeryturę w 1974 r. na PKP (był maszynistą). Zmarł w grudniu 1988 r.

Odznaczony: Krzyżem Partyzanckim (1968), Medalem Zwycięstwa i Wolności (1976), Krzyżem Oświęcimskim.

APAK, T.: Breyer M., Derengowski G., Pudełko T., Śmieszka F., Szalewski J.; Chrzanowski B., *Związek Jaszczurczy...*, s. 29–21, 127; tenże, *Działalność ZJ–NSZ*, w: *Walka podziemna...*, s. 252; tenże, *Miecz i Plug...*, s. 167–168; Chrzanowski B., Gąsiorowski A., *SZP–ZWZ–AK na Pomorzu. Stan badań i postulaty badawcze*, w: *Walka podziemna...*, s. 103; ciż, *Polska działalność konspiracyjna*, Rocznik Elbląski X, s. 117; Ciechanowski K., *Ruch oporu...*, s. 260; Jaszowski T., *Gestapo...*, s. 92–98; tenże, *Pomorski ruch oporu*, Fakty z 19.04.1975 r.; Komorowski K., *Leksykon...*, s. 193.

Elżbieta Skerska

III/1. Materiały dotyczące rodziny
Gerarda Deręgowskiego:

1. Leg. Stanisława Deręgowskiego
nr 475 Towarzystwa Ludowego,
Dziew., 1.01.1926r., omyc. s. 1-10 k. 1 51

Leg. nr 445 Towarzystwa
Ludowego dla Tcewa...
omyc. k. 10

tylko s. 1

Delegowani: Stanisław

ulica

Fundacja
FUNDACJA

Nr 475

Członek

Towarzystwa Ludowego

dla Tczewa i okolicy

Deregowski Stanisław

przyjęty dnia 4 go *I* 1926

Zarząd:

Januszewski Jerzy
prezes. sekretarz.

Zapłacił 50 zł. wpisowego dnia *I* 1926

Podpis skarbnika lub zastępcy:

Polanski

FUNDACJA
GENERAK
1939
OKREG
AK
ELŻBIĘTY

Świadectwo.

Członek „Towarzystwa Ludowego“ dla Tczewa i okolicy

jest członkiem nieposzlakowanym, a opuszczając nasze towarzystwo z powodu przeprowadzki w inne strony, porachował się z nim uczciwie i nic mu nie pozostało dłużny. Przyjęciu jego do innego towarzystwa nic nie jest na przeszkodzie.

Tczew, dnia 1939 19

Pieczęć:

Sekretarz:

Prezes:

Ustawy Towarzystwa ludowego dla Tczewa i okolicy.

Na mocy ustawy o stowarzyszeniach zakłada się „Towarzystwo Ludowe“ dla Tczewa i okolicy; jego siedzibą jest miasto Tczew.

§ 1.

Zadaniem towarzystwa jest moralne i materialne podniesienie członków.

§ 2.

Zwyczajnym członkiem towarzystwa może zostać każdy nieposzlakowany, władający językiem polskim katolik, który nie należy do towarzystwa, nieprzyjawnego Kościołowi, ani wrogich Kościołowi zasad nie wyznaje.

§ 3.

Kto do towarzystwa chce wstąpić, powinien się przedstawić Zarządowi, który, uznawszy kandydata godnym, zapisuje go w poczet członków i towarzystwu na najbliższym zebraniu jako członka przedstawia. Na wniosek Zarządu może towarzystwo osoby godne mianować członkami honorowymi, jeżeli znacniejszym datkiem albo w inny sposób towarzystwu się przysłużyły.

§ 4.

Każdy zwyczajny członek płaci pszy wstępie do towarzystwa 50 fen. jako wstępne, a 75 fen. jako regularną składkę miesięczną; nadzwyczajne datki są požądane.

§ 5.

Towarzystwo, na wniosek Zarządu, wyklucza każdego, kto się okaże niegodnym należenia do niego, jeżeli tenże mianowicie:

- a) życie gorszące prowadzi i mimo napomnienia ze strony Zarządu się nie poprawi,
- b) jeżeli nie zapłaci, mimo napomnienia, składek przez więcej, niż trzy następujące po sobie miesiące; o wykluczeniu rozstrzyga zgromadzenie większością $\frac{3}{4}$ głosów.

§ 6.

Występujący dobrowolnie lub wykluczeni z towarzystwa i nieprawodzielni członkowie, dalej, członkowie, nad których majątkiem ogłoszono konkurs, wreszcie rodziny zmarłych członków nie mają prawa do majątku towarzystwa. Towarzystwo ma dla reszty członków istnieć i nadal.

§ 7.

Zarząd, którego obowiązkiem jest staranie o wszelkie sprawy towarzystwa, składa się z prezesa, zastępcy tegoż, sekretarza, skarbnika i bibliotekarza.

Do pomocy i zastępstwa członków Zarządu można wybrać jednego lub więcej radnych. Członkowie zarządu sprawują urząd swój bezpłatnie. Obowiązki wskazuje nazwa każdego.

§ 8.

Na wniosek zarządu może walne zgromadzenie wybrać prezesa honorowego, którym — o ile mo-

żności — powinien być duchowny. Prezes honorowy jest opiekunem towarzystwa i doradcą Zarządu.

§ 9.

Towarzystwo wybiera z grona członków co rok trzech rewizorów, których obowiązkiem jest przekonać się co pół roku o stanie kasy i prowadzeniu ksiązek.

§ 10.

Co rok w styczniu wybiera się na walnym zgromadzeniu nowy zarząd. Występujących członków zarządu można wybrać ponownie; wybór dokonywa się przez aklamację lub — na żądanie choćby jednego członka — kartkami. Do wyboru potrzebna jest większość absolutna tj. jeden głos nad połowę wszystkich oddanych głosów.

§ 11.

Wszelkie zebrania członków zwołuje przewodniczący lub inna, przez zarząd upoważniona osoba, przez ogłoszenie w gazetach polskich, które są w Tczewie czytowane.

Zebrania miesięczne załatwiają wszystkie bieżące sprawy towarzystwa.

Na zebraniu styczniowym, które jest zarazem walnym, zdaje Zarząd sprawę ze stanu towarzystwa i kasy.

§ 12.

Zebrania walne rozstrzygają w najwyższej instancji o wszelkich sprawach towarzystwa.

§ 13.

O zmianach ustaw albo o rozwiązaniu towarzystwa stanowi towarzystwo na walnym zebraniu większością dwóch trzecich głosów członków, na zebraniu obe-

nych. Uchwała odnośna nabiera jednak prawomocności, dopiero, gdy na następnym walnym zebraniu taką samą większością głosów zatwierdzona zostanie.

W razie rozwiązania towarzystwa przeznaczają się majątek towarzystwa, po zapłaceniu wszelkich długów, na cele dobroczynne katolicko-polskie. Cel ten oznacza walne zebranie a rozstrzyga również większością $\frac{2}{3}$ obecnych członków. Gdyby nie zapadła uchwała, oddają osoby, które tworzyły ostatni Zarząd, cały majątek „Towarzystwu Czytelnicy Ludowych“ w Poznaniu, albo pokrewnej instytucji.

§ 14.

Jeżeli członek towarzystwa zachoruje, zaleca się Zarządowi i członkom towarzystwa, którzy w sąsiedztwie mieszkają, lub osobom do pielęgnowania chorych przez walne zebranie wybranym, starać się o pomoc cielesną i duchową.

O śmierci członka, wraz z podaniem dnia i godziny pogrzebu, ogłasza się w gazetach polsko-katolickich Prus Zachodnich, przez członków czytelników, aby członkowie mogli brać jak największy udział w obchodzie pogrzebowym.

§ 15.

Rodzinie po zmarłym członku, który regularnie składki zapłacił, wypłaca kasa towarzystwa zapomogę pogrzebową:

po półrocznym należeniu do tow.	25 marek,
„ rocznym	30 „
„ dwóch latach	40 „
„ trzech latach	45 „
„ czterech latach	50 „
„ pięć latach	60 „

jeżeli zasoby kasy na to pozwalają, jednak wyklucza się wyskarżalność tego.

§ 16.

Pośmiertne wypłaca się tylko rodzinie zmarłego członka, za przedłożeniem urzędowego poświadczenia t. zw. „Totenschein“.

Zarząd Towarzystwa Ludowego dla Tczewa i okolicy.

prezes.

skarbnik.

sekretarz.

Drukarnia i Księgarnia, Pelplin.

USTAWY

Związku katolicko-polskich Towarzystw Ludowych.

— * —

§ 1.

Nazwa Związku brzmi: Związek katolicko-polskich Towarzystw Ludowych.

§ 2.

Siedzibą Związku jest miejsce zamieszkania patrona.

§ 3.

Celem Związku jest ułatwienie towarzystwom spełnienia zadań określonych ich ustawami.

§ 4.

Na czele Związku stoi Zarząd, składający się z patrona duchownego, wicepatrona, skarbnika, który jest zarazem sekretarzem, i z czterech radnych, a wybierany przez Zjazd delegatów na trzy lata tajnym głosowaniem.

§ 5.

Patron rewiduje towarzystwa, ich kasy i biblioteki raz do roku sam lub przez Delegatów patronatu, których mianuje według własnego uznania.

Patron ma prawo mianowania kuratora na wniosek odnośnego towarzystwa ludowego.

§ 6.

Zarząd rozstrzyga większością głosów o przyjęciu towarzystwa lub wykluczeniu ze Związku i kieruje sprawami majątkowymi Związku.

§ 7.

Na Zjazd delegatów może każde towarzystwo wysłać na 100 członków jednego delegata. Zaczęta setka liczy się za całą.

§ 8.

Protokoły Zjazdu delegatów podpisują przewodniczący, sekretarz i przynajmniej trzech delegaci.

§ 9.

Związek czerpie dochody z podatku nałożonego na towarzystwa przez zjazd delegatów większością głosów co rok naprzód.

§ 10.

Towarzystwo wykluczone lub występujące ze Związku traci wszelkie prawo do jego majątku.

§ 11.

W razie rozwiązania związku decydują o użyciu jego funduszy osoby, które wchodziły w skład ostatniego Zarządu.

**Zarząd Związku katolicko-polskich
Towarzystw Ludowych.**

Kwitaryusz.

Miesiąc:	1926		1927	
	Kwota.	Pokwitow.	Kwota.	Pokwitow.
Styczeń.	20		20	
Luty.	20		20	
Marzec.	20		25	
Kwiecień.	20		20	
Maj.	20		20	
Czerwiec.	20		20	
Lipiec.	20		20	
Sierpień.	20		20	
Wrzesień.	20		20	
Październ.	20		20	
Listopad.	20		20	
Grudzień.	20		20	

Handwritten notes in purple ink:
 1. 1. 1926
 2. 1. 1927
 3. 1. 1928
 4. 1. 1929
 5. 1. 1930
 6. 1. 1931
 7. 1. 1932
 8. 1. 1933
 9. 1. 1934
 10. 1. 1935
 11. 1. 1936
 12. 1. 1937
 13. 1. 1938
 14. 1. 1939
 15. 1. 1940
 16. 1. 1941
 17. 1. 1942
 18. 1. 1943
 19. 1. 1944
 20. 1. 1945
 21. 1. 1946
 22. 1. 1947
 23. 1. 1948
 24. 1. 1949
 25. 1. 1950
 26. 1. 1951
 27. 1. 1952
 28. 1. 1953
 29. 1. 1954
 30. 1. 1955
 31. 1. 1956
 32. 1. 1957
 33. 1. 1958
 34. 1. 1959
 35. 1. 1960
 36. 1. 1961
 37. 1. 1962
 38. 1. 1963
 39. 1. 1964
 40. 1. 1965
 41. 1. 1966
 42. 1. 1967
 43. 1. 1968
 44. 1. 1969
 45. 1. 1970
 46. 1. 1971
 47. 1. 1972
 48. 1. 1973
 49. 1. 1974
 50. 1. 1975
 51. 1. 1976
 52. 1. 1977
 53. 1. 1978
 54. 1. 1979
 55. 1. 1980
 56. 1. 1981
 57. 1. 1982
 58. 1. 1983
 59. 1. 1984
 60. 1. 1985
 61. 1. 1986
 62. 1. 1987
 63. 1. 1988
 64. 1. 1989
 65. 1. 1990
 66. 1. 1991
 67. 1. 1992
 68. 1. 1993
 69. 1. 1994
 70. 1. 1995
 71. 1. 1996
 72. 1. 1997
 73. 1. 1998
 74. 1. 1999
 75. 1. 2000
 76. 1. 2001
 77. 1. 2002
 78. 1. 2003
 79. 1. 2004
 80. 1. 2005
 81. 1. 2006
 82. 1. 2007
 83. 1. 2008
 84. 1. 2009
 85. 1. 2010
 86. 1. 2011
 87. 1. 2012
 88. 1. 2013
 89. 1. 2014
 90. 1. 2015
 91. 1. 2016
 92. 1. 2017
 93. 1. 2018
 94. 1. 2019
 95. 1. 2020
 96. 1. 2021
 97. 1. 2022
 98. 1. 2023
 99. 1. 2024
 100. 1. 2025

Kwitaryusz.

Miesiąc:	1928		1929	
	Kwota.	Pokwitow.	Kwota.	Pokwitow.
Styczeń.	20		20	
Luty.	20		20	
Marzec.	20		20	
Kwiecień.	20		20	
Maj.	20		20	
Czerwiec.	20		20	
Lipiec.	20		20	
Sierpień.	20		20	
Wrzesień.	25		20	
Październ.	21		25	
Listopad.	20		25	
Grudzień.	20		25	

Kwitaryusz.

Miesiąc:	1930		1931	
	Kwota.	Pokwitow.	Kwota.	Pokwitow.
Styczeń.	25		25	
Luty.	25		25	
Marzec.	25		25	
Kwiecień.	25		25	
Maj.	25		25	
Czerwiec.	25		25	
Lipiec.	25		25	
Sierpień.	25		25	
Wrzesień.	25		25	
Październ.	25		25	
Listopad.	25		25	
Grudzień.	25		25	

Kwitaryusz.

Miesiąc:	19 82		19 33	
	Kwota.	Pokwitow.	Kwota.	Pokwitow.
Styczeń.	25		25	
Luty.	25		25	
Marzec.	25		25	
Kwiecień.	25		25	
Maj.	25		25	
Czerwiec.	25		25	
Lipiec.	25		25	
Sierpień.	25		25	
Wrzesień.	25		25	
Październ.	25		25	
Listopad.	25		25	
Grudzień.	25		25	

Kwitaryusz.

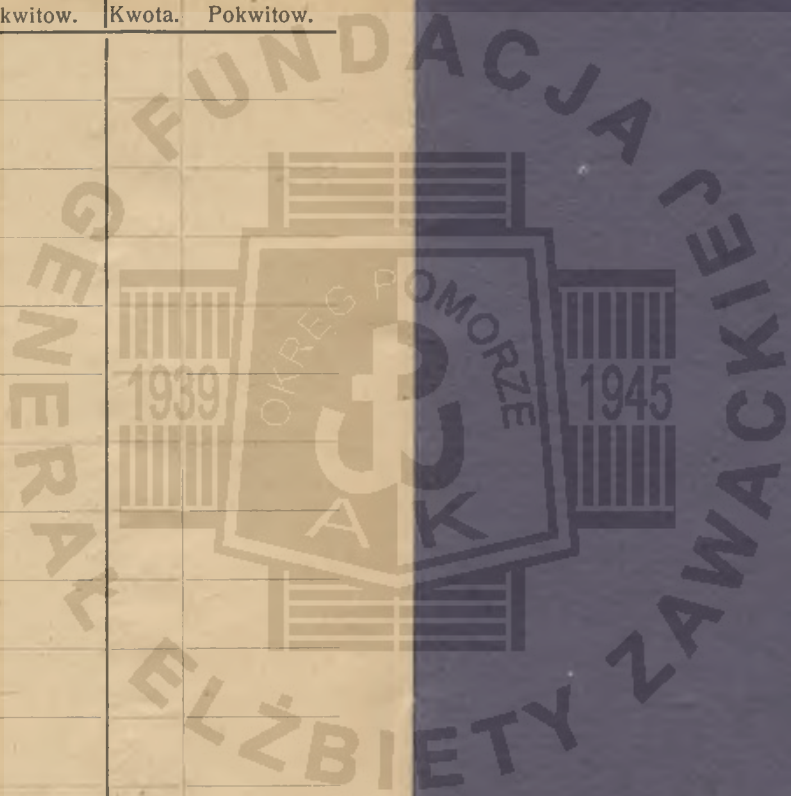
Miesiąc:	19 39		19 35	
	Kwota.	Pokwitow.	Kwota.	Pokwitow.
Styczeń.	25			
Luty.	25			
Marzec.	25			
Kwiecień.	25			
Maj.	25			
Czerwiec.	25			
Lipiec.	25			
Sierpień.	25			
Wrzesień.	25			
Październ.	25			
Listopad.	25			
Grudzień.	25			

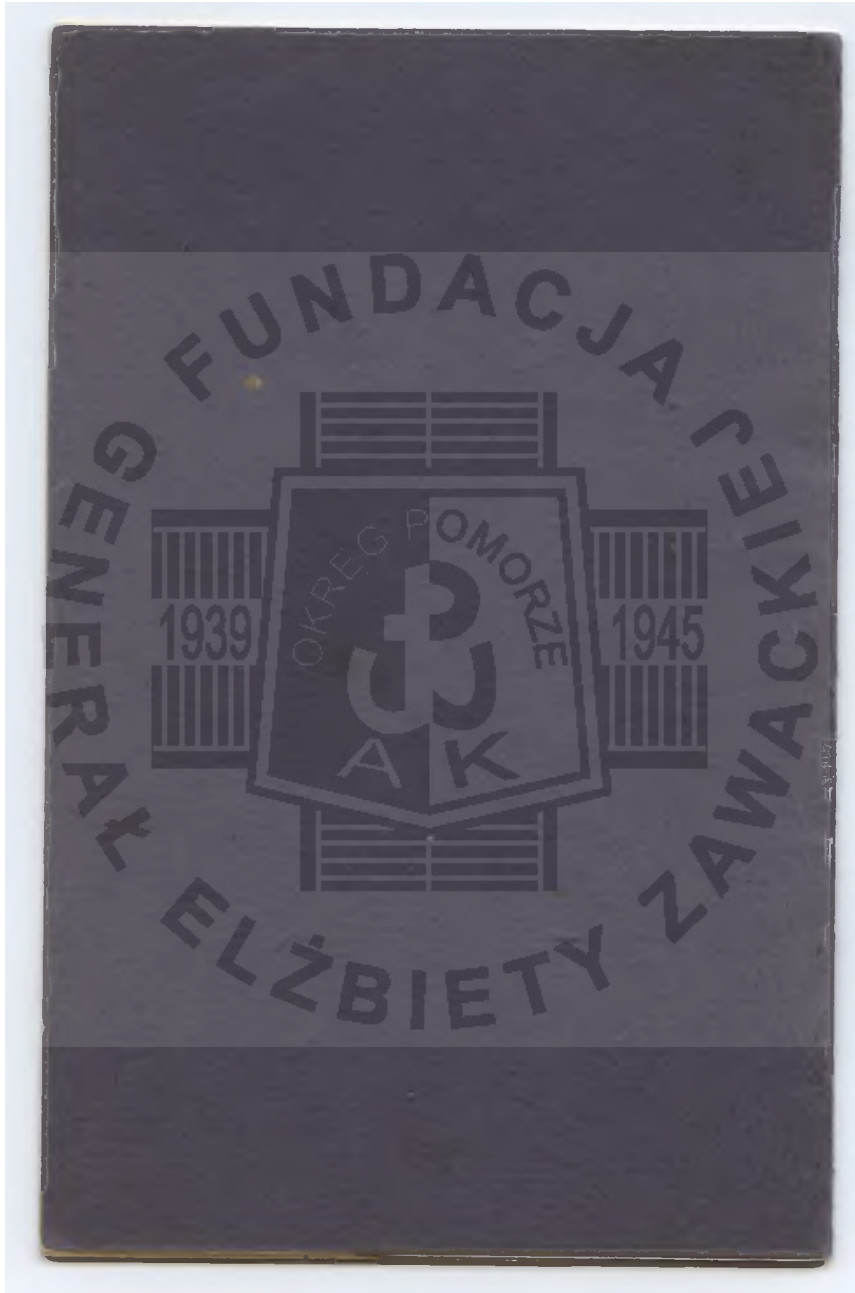

Kwitaryusz.

2

Miesiąc:	19		19	
	Kwota.	Pokwitow.	Kwota.	Pokwitow.
Styczeń.				
Luty.				
Marzec.				
Kwiecień.				
Maj.				
Czerwiec.				
Lipiec.				
Sierpień.				
Wrzesień.				
Październ.				
Listopad.				
Grudzień.				

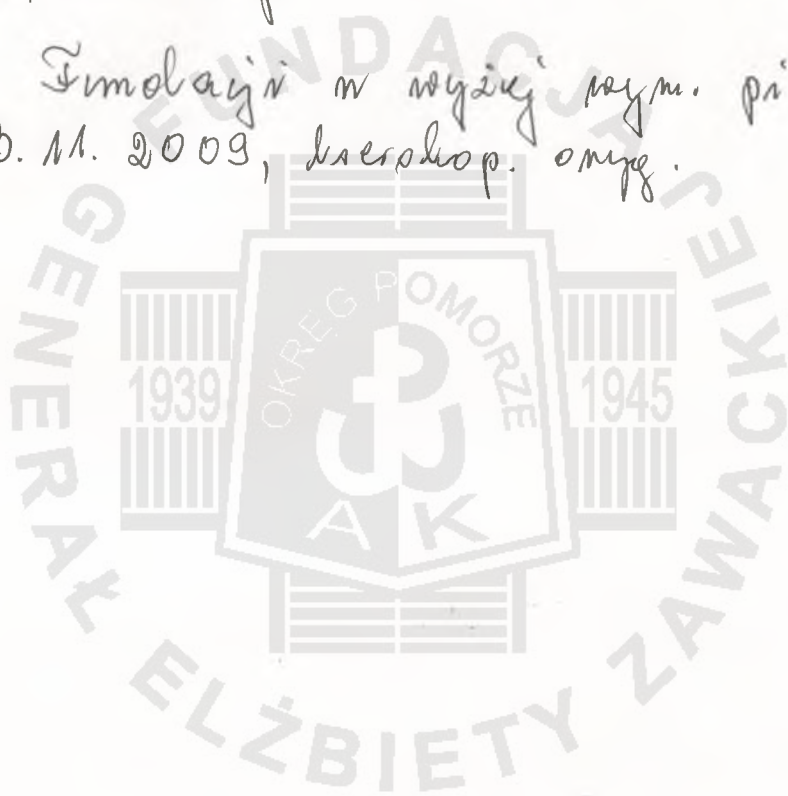

IV/1. Korespondencja biuro: z Inst.
Pamięci Narodowej w Warszawie

1. Listo IPW z 27. 10. 2010⁰⁹ w sprawie udostępnienia mat. G. Derewgowskiego i innych osób związanych z gr. reym. „Wybrzeże”, mpis, kserokop. k. 15.1
2. Odp. Fundacji w wyżej reym. piśmie z 23. 11. 2009, kserokop. oryg. k. 15.2

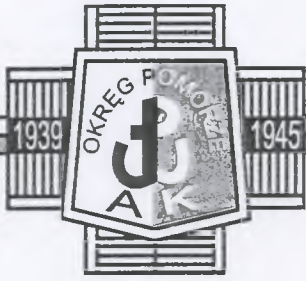

2

**FUNDACJA
GENERAŁ ELŻBIETY ZAWACKIEJ**
ARCHIWUM I MUZEUM POMORSKIE ARMII KRAJOWEJ
ORAZ WOJSKOWEJ SŁUŻBY POLEK

BIURO FUNDACJI • 87-100 TORUŃ • UL. PODMURNA 93 • TEL. 0048 56 65 22 186
www.um.torun.pl/AK, www.zawacka.pl, fapak@wp.pl

KONTO: 82 1090 1506 0000 0000 5002 0244 • KRS 00000 41692

Toruń, 23 XI 2009 r.

L. dz. 2339/PN-610/09.

Instytut Pamięci Narodowej
Komisja Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu
Dyrektor Biura
Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów
ul. Towarowa 28
00 – 839 Warszawa

W związku z prośbą zawartą w piśmie (BU II-074-15/09) przesyłam w załączeniu kserokopie materiałów źródłowych o działalności Derengowskiego (Deręgowskiego) Gerarda znajdujących się w naszym Archiwum :

1. „Moje przeżycia wojenne w II wojnie światowej”- relacja Gerarda Derengowskiego , spisana w Tczewie w grudniu 1966 r.,
2. „Relacja o niezującym członku konspiracji ZWZ-AK Gerardzie Hansie Deręgowskim ps.”Gerwazy” złożona przez żonę Teodorę Deręgowską..., Tczew, 2 II 1989
Poz. 1 i 2 – FAPAK (skrót będący nazwą Fundacji) t.osob. Derengowski Gerard sygn. M: 228/837 Pom. ;
3. „Relacja Włodzimierza Andrzejewskiego” – Arch. Muzeum Stutthof, Relacje, T. XX III , s. 159-161 ; FAPAK , opr. B/93 ;
4. „Relacja Gerarda Derengowskiego” – Arch. Muzeum Stutthof, Relacje, T. XXIII, s. 287-292; FAPAK , opr. B/93 ;
5. „Relacja Zygmunta Świeczkowskiego” – Arch. Muzeum Stutthof, Relacje, T. XXVII, s. 11-13.

Do pisma dołączam „oświadczenie”, proszę o jego wypełnienie i przesłanie nam, jak najszybciej, kserokopii.

Załączniki: jak wyżej wraz z drukiem oświadczenia do wypełnienia.

Z poważaniem
Elżbieta Skerska –dokumentalistka

Elżbieta Skerska

IV/2. Korespondencja z rodziną G. Derengowskiego

1. Pismo Fundacji - Zbigniewa Muchlińskiego do Derengowskiej (żony) Generola, męhp. z 1990? k. 1 s. 1

Toni, de 177007 B

L.d. 245/11/90

Pani
Dobrowolska
Toruń

1

Szanowna Pani!

W publikacji nr 120
fotografii grupy Pani Mała
podpisane jest Pani jako
przyjaciela siostra Pana Dobrowolskiego
Chcielibyśmy Panią uprosić
prosić o Pani osobistą
relację, która ma być
całkowicie niezależnym schematem.
Ponadto prosimy o wszelkie
dane dotyczące Pani i rodziny
niezależnie. Chyba

list
wystatem
P. Dobrowolskiej
Toruń

M. D. pułkownik

(-12 Muchliński

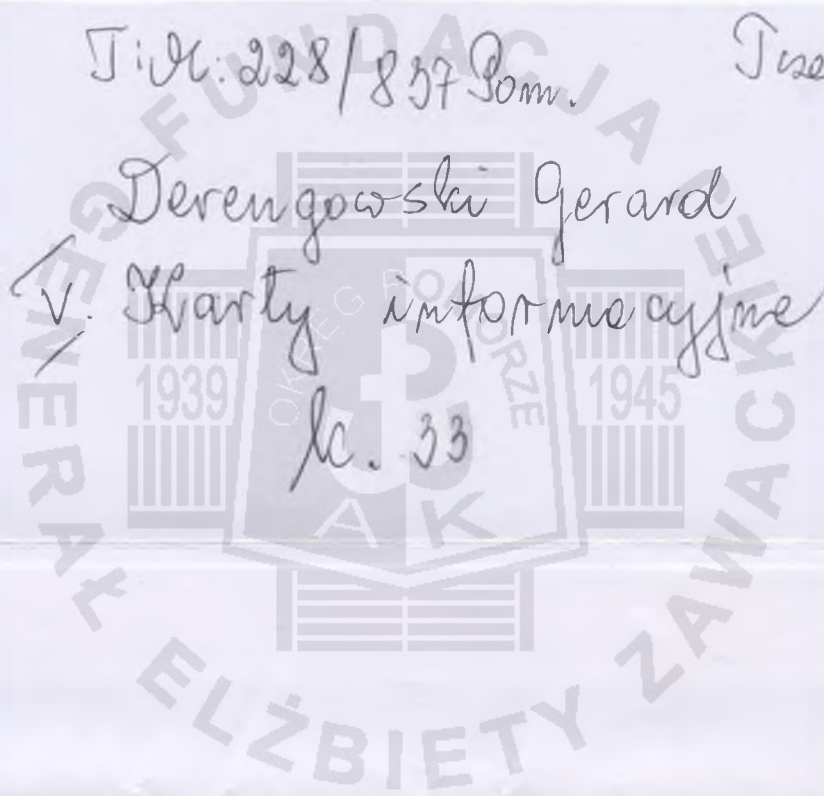
TiM: 228/857 Pom.

Tiszew

Derengowski Gerard

v. Karty informacyjne

lc. 33

G. Derenpaska podaje, ze do jego grupy nalezaly
mniostwo innych dziewczyn. Agnieszka Rogalska, kumierka
przewozila meloniki z Terem.
Tekla Zabloniska - siostra matki Derenpaskiego, wedlug
zroslet miesniachich byla kumierka z Terem. Jednak
Derenpaski twierdzi, ze nie chciala si zorganizowac.
Cecylia Rogalska (matka Agnieszka)

M-22P

Teren 2

Deringowski Gerard "Gerard" Gerard A,
zob. B. Czarowski i A. Gierowski, art. Polska
działalność korp. w Elblągu - Rocznik Elbląski X 517

... rezydent w mieście deklaryzacji II 0. 1974
wraz z rodziną wyjechał "wyjechał" w październiku 1940
tamże data emigracji w 1945
wzrostem przez Gęsię lipiec 1943

Devenqowski   pu Gevory
206 Bochum   S II/6

Tczel 3

MI-21P

Torun₄

Derygowski Gerard vel Derengowski
z gmf J Lubomirski 1988v - list.
adres ul Okrzei 15 m 5, 83-110 Torun
wzmianki o Der. II Wojna Swiatowa, Teron
Intelektualni w Polsce
Kronika Filmowa 1972

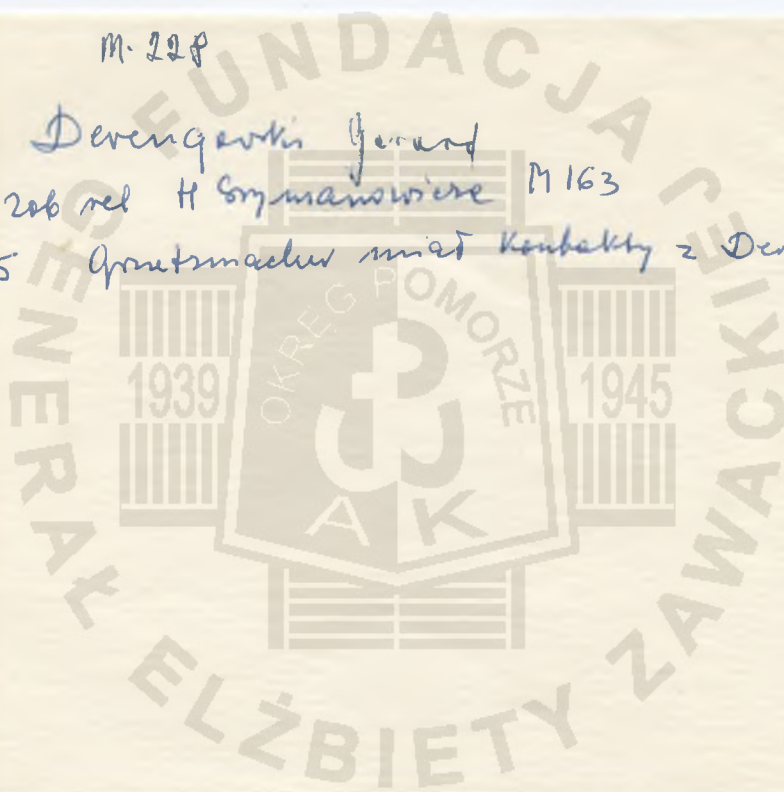
52

T

M. 228

Tow 5
PK 5

Deringowski Gerard
zob rel H Symanskiere M163
p.5 Grotzmanek miał kontakty z Deringoskim

M-228

Terew
FK

6

Dergowzki Gerhard
Terew Chorzei 15 m 5
informacja list Lubomskiego
z dnia 20. 07. 1988r. zob. także op.
/najaktowniejszy członek konspiracji

Derengowski Gerard

Tisew 2
wypis od
Zg - PR

Utrzymywali z & nim kont abt
Jadensz Inoletko z ekspozytury
"Kare" Zg. w Brodnicy.

zob: J. Jadensz Inoletko insp. Brod-
nico

4/8. VIII 101

Gdyne
z 8

Dereńgowski

z orłowa

Województwo z woj. Łódźskim

Podział z Brodnicy.

Dereńgowski uwiel. dostp do inf. o budowlę
Todu podwodnych u Gocisław.

zob. Tecnie problemowe „Ziemię Jerzym-
czy” , opracowanie T. Podziału str 9.

HMM-PS

Tereš g

por. Derengowski

Miśmier podnes olupecij, w Tereš
przy ul. Forstere 13. (15)

dob. rel. Fr. Śmieśku sygn. M-518/1154

H.M.M.

M-228

Tczew
AK AD

Dereńgowski Gerard

1. Dowódca grupy wywiadowczej "Lajbce" w
współpracy z Karolem Bayer

Inf o rel. K. Bayer k. 443

HLG

Torew 111

Lesenigowski Gerard

arb. spis J. Szaleskiego por 67
sygn. K^o

Derengowski Jerzy

Tesele 12
AK

Skontaktował się z nim w
Tesele Bielawski Rudolf.
sob. rel. N: 223/832 Pom. - Tesele

AK, XI'11

Derengowski (i.m.n.)

Wybrzeże/
~~Bydgoszcz~~
ZWZ 13

- prawdopodobnie pracował gdzieś na Wybrzeżu,
Kontaktował się z nim F. Bendig.

Zob. tom 23 - Stutthof, nr. 90, H. Szymanowicz

K.Woj.

Kust. Gdynia 14

Benemgowski

(Adl. t. XXVII str. 208, vel. Pudełko J.)

W. Kuczyński

Golynia
27 15

Deregowski
vel Deregowski z Orłowa

1939

1945

T.: Pułkownik Tadeusz, Insp. Brodnica, 1459, I, 1/3,
5,44.

MG 85

Dereugowski Gerard

Inow 16
2W2

W Bydgoszcz w 1941(?) zaprzy się
do konspiracji całej rodziny Andrejew-
skich: Włodzimierz, Jan, Tadeusz,
Bernarda i Stefana i Alojzego.

zob. T: M: 1516/2418 Pom. Andrejewski
Włodzimierz, z. T/1 (Bydgoszcz)

ss. IX '09

Karszka - Torowa
IHL

Derongowski
Genard Derongowski

Twórcą siatki rybackiej "Hybryda" nie mógł być
Melgier i nigdy nie stępszono, Terenciusz
i nigdy nie stępszono, Torunia. Musiał być ktoś inny
ktoś inny. Przeszedł w Karszka. Imię zostało tylko do Bydgoszczy
i stąd kłopot organizacyjny, który w końcu został rozwiązany
"Hybryda". Został aresztowany w Karszku 21.08.1943r.

T. Jozowski, Pomorski ruch oporu "Fakty" z 19.04.1945 r.

AHc/94

3.3
3.9

Gerard Serangonski - siotka puńiadoczo "Hybriie".
Marszyna AK
"Hybriie" 18

• W Toronie mia skety radiony kolejarzkie Blumón
i Rogan skich, z ktorými kontakt poznalut na zbie-
ranie wiadomości wólmier i Górnice i Elblóg.

T. Jassowski, Pomorski uchi opora. Falty z 19.04.1975, s.3

482/94

Tceen 19
LHZ

Łęczyński
Gerard Łęczyński - scalka hуmіаdа "Hybreci."

Stronę scalki wypracowała wiersz kłójony Pomono,
wywodzący się z Terena, padoficis 4 pulta lotniczego i Tomnia,
miał wiersz mieszkaniec Terena, Brydgoszcz, Tomnia,
miał kłójony i czojony.

T. Jędrski, Pomorski uniwersytet w Toruniu, 19.04.1975.15.3

Hsk/94

BYDGOSZ
T. CREW 20
WYBRZEŻE

DERENGOŃSKI GERARD

Podoficer 4 pułku lotniczego w Toruniu, samolotowy
pilot walkowy w zwiadowczej lotniczym grupie
operacyjnej "Czerw".
Po kampanii wrześniowej powrócił do rodzinnego
Terewa, pracował w miejscowej firmie
odbudowującej mosty w Terewie i Grudziądzu.
W 1940 r. spotkał w Terewie pełn. pilota
Stefana Kamińskiego (syna pułkownika, pułkownika)
który zaproponował mu wstąpienie do organizacji
wydzielającej współpracujących, jak mówił, z Anglią.

1944 Janowski, Gestapo, s. 92

Am 2

TREW
21

DERENGOŃSKI GERARD c.d.

a której zależy na informacjach o transporcie kolejowym o ruchu wojsk, rozbułowane stoczni, wstąpieniu itp. domych.

Derengowski skontaktował Kamińskiego z mieszkańcami Teresa Alfredem Blumen, Pawłem Pomorskim. Kamiński określił organizację jako "PZP" i myślał o wystąpieniu przysięg. Derengowski Maksymilian Kłosa, Robert Rogowski, Artur Blum, dyżurny ruchu z Piesienicy - Tryba, Kolejowe z Wrocławia - Fr. Kleszczewski st. Gajka. Organizacja myślała o wyprawie do Włocławka. Derengowski nadrozmował z Włocławkiem i Wrocławiem, przez Wrocław i Kraków do M. Włocławek pod nazwiskiem Gerard Schwarz w swojej kieszonkowej na ul. Żłotej 39.

8/1/44 Janowski, Gestapo, s. 92-93

nr 3

TEREK

12

DERENGOŃSKI GERARD c.d.

Do radni Derengowski należał do organizacyjnej
Tętności z organizacją u Terenc. Nie mógłjechać
sam osobiscie (osmdni Volkshitz),jechać do Bydgoszy
do Jana Anulnejewskiego (ul. Szubińska 45)
Przyjechał do miasta lub dwa a do Terena
(do Alfreda Bluma lub Roszy)jechał ktoś
od Anulnejewskich. Sam Derengowskijechał do Krolowa
i Polany, gdzie utworzył komorki wyrobowe.
Hybryda pracowało nieprzerwanie od 1942 do 1943
do sierpnia. Derengowski ostatni raz był u Bydgoszy
w maju 1943 i zapowiedział swoje przyszłe na inny
odcinek pracy. 15 sierpnia z 4-tyjechał już Feliks
Kochanowski ps. "Felek", a Kultura został aresztowany

11/94 Jasnowski, Gestapo, s. 93, 95

mk

DERENGOŃSKI GERARD c.d.

TREBŃ

co dało początek rozbięciu całej grupy, 23
Derengowski aresztowany i osadzony na Pawiaku.
W maju 1944 skierowany do obozu Gross-Rosen.
Nie został odwołany do sprawy aresztowanych
w Bydgoszczy i Teresie - chyba miał pewne
inne powołania niemieckie, które interesowały
Gestapo wrocławskie.

8x/94 Jankowski, Gestapo, 97-98

ps. "Gerwazy"
Derengowski Gerard

Tczew 27
ZHZ-AK
24

organizował
- jesienią, 1939 roku (pierwsze) na Kociemiu
(w Tczewie) grupę wywiadowczą pod
nazwą "Polski Związek Powstańcy", a
potem "ZHZ-AK" "Wylonek".

zob.: Milewski J. "Kociemie w lotach,
okupacji hitlerowskiej 1939-1945",
W-wa 1977. r. str. 182

ks. VII 193

Kościuszko
AK

Deregowski Gerard ps. Gembry,
rezydent sieci wywiadu KG na Włocławku
rozbudował sieć informatorów na Pomorzu, a następnie
na Wybrzeżu od Gdyni do Kołobrzega, nie potrafił
do Bydgoszczy. W 1943 roku otrzymał powołanie do
Wojska. Wyjechał do M. W., gdzie kierował sekcją
pomocy żołnierzom przez sieć szatni wywiadowczych.
W lipcu 1943 gestapo rozszyfrowało szatnię
Deregowskiego. Aresztowano Deregowskiego i jego
36 współpracowników.

25

źródło K. Ciechanowski "Ruch oporu na Pomorzu Gdańskie"
1933-1945" II-12 1972
MCN
s. 260

8a

Derengowski Gerard

Oszed 2/6
Zg-AK

Zaprzysiężony latem 1940r. przez Stefana (Zygmunta) Kamińskiego należał do sieci "Z" wywiadu Zg i dopiero później został przekierowany do sieci wywiadu delegacyjnego Zg AK "Lombard"; prawdopodobnie nastąpiło to po przesłowańach z końca 1942r.; z Derengowski mi i verte

Główniejszym utrzymywali bezpośredni kontakt ("Redwan", Karol")
kpt. Trojanowski szef Sekcji
Zachodniej II Oddz. KGPK.

zob: Gęsiomowski A. SŁP-2W2
[w.] Walka ... str. 103

zł. VIII 101.

Deregnowski Gerard

Inw 27
ZJ-AR

Jego grupa dsiat ojco
w rej. Tszewa naleziata do
najalibysniejszych grup Lw. Jaszur-
sego

zeb: Komorowski, Lelsykan..., s. 193

Exp. Tm 101

str. 193

Dereugowski Gerard

Trew
2 J-AK 28.

Współpracowała z nim w
zob. sie wywiadu rodzine
Andrzejewskich z Trewa; Dereugow-
ski mowi, ze dziala je w Lwipolu
Polskim.

zob. Chmarnowski B., Zw. Jaszczony ... , s. 127

szk. Tm 101

przy. 183 str. 127

19

DERENGOWSKI GERARD ps. "Gerwazy" Tczew ZJ
KG AK

Przedwojenny pilot 4 pułku lotniczego w Tczewie. Członek wywiadu ZJ oraz ZWZ - członek siatki "A" należącej do grupy "Wybrzeże" II Oddz. KG AK (wg B. Chrzanowskiego). Zaprzysiężony do ZWZ przez kolegę Zygmunta Kamińskiego z Tczewa (pchor. rez. lotn., członka wywiadu ZJ Pom.). Być może, iż po rozbiciu sieci wywiadu ZJ związał się bardziej z AK.

B. Chrzanowski, Działalność ZJ-NSZ, [w:] Walka podziemna..., s. 252.

MGr'94

Derengowski Gerard

a

Tczew 30
04 SK

kierował siecią wywiadu destrukcyjnego
KG AK ozu. knyp. "Wybrzeże"

zob. Wywiad i kontrwyw. AK, pod red.
Buthaka Władysława, W-wa 2008
s. 123 (art. Goźnirowskiego), bibl. F&P AK

Jankowski I '11

Derengowski Gerard

Też Pomorza
ZWZ-AK

- dowodził grupą informatorów
na Pomorzu

zob. art. Ciechanowski K., Pomorski Okręg...,
art. z. „Ruch oporu na Pomorzu”,
t. 1, s. 6.

IX. '44. Błh.

Deremgowski Gerard

Kom. Gł.
AK 32

- reprezentant sieci wywiadu Komendy Główniej na Pomorzu.
- reorganizacja sieci informatorów na całym Pomorzu.
- w lipcu 1943 r. aresztowany wraz z całą grupą swoich informatorów przez gestapo;

zdob. art. Ciechanowski K., Pomorski Okręg...,
art. z prasy "Ruch Oporu na Pomorzu...",
t. 1, s. 6.

a

Ther

KC. ŻWZ. AK
Pomorze
Warszawa

33

+
DERENGOWSKI Gerard

przybr. nazw. Fiedler Gerhard, Seware
Gerhard ps. "A-1" "Gerwazy" 1914-1988
Kierownik sieci "A" wywiadu ofensywnego
dalekiego zasięgu GK-ŻWZ-AK w Tczewie.
1939 zwłocz. lotniczy grup. "Czerwik". Wywiad
Przełożony inż. "Stefan" Karol Trojanowski. Aresztowany
w Warszawie zarzut zdrada stanu i dywersja.
Oboz koncentracyjny Bergen Belsen. Wyzwolenie
powrót do Polski w 1946. Relacja Elżbieta Skerska

Zob.

Słownik Biograficzny Konspiracji
Pomorskiej 1939-1945 część 5
Fundacja "Archiwum Pomorskie AK"
str 43, 44, 45 Toruń 2001

DRut

Derengowski Gerard

ZESKANOWANE

